

PRAWO / LAW

ARKADIUSZ ZACZEK

PRZESTĘPSTWA PROWADZENIA POJAZDÓW MECHANICZNYCH W STANIE NIETRZEŻWOŚCI LUB POD WPLYWEM ŚRODKA ODURZAJĄCEGO (art. 178a § 1 i 4 k.k.)

1. Wprowadzenie

Prowadzenie pojazdów mechanicznych przez kierowców znajdujących się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego należy do najbardziej niebezpiecznych zachowań drogowych. Jak obrazują statystyki policyjne, na polskich drogach każdego roku ujawnianych jest kilkadziesiąt tysięcy tego rodzaju zjawisk¹, aczkolwiek rzeczywista liczba nietrzeźwych bądź znajdujących się pod wpływem środka odurzającego kierowców jest wielokrotnie wyższa. Zachowania, o których mowa powyżej, są wynikiem umyślnego naruszenia zasad bezpieczeństwa ruchu i zwiększają w sposób znaczący ryzyko wystąpienia zdarzeń takich jak kolizje i wypadki drogowe. Ze względu na powyższe są kwalifikowane przez ustawodawcę jako występki.

2. Kodeksowe unormowania art. 178a § 1 i 4 k.k.

Przed przystąpieniem do właściwej części rozważań na temat przestępstw określonych w art. 178a § 1 i 4 k.k. niezbędne jest wyjaśnienie, co należy rozumieć pod pojęciami „stan nietrzeźwości” oraz „stan pod wpływem środka odurzającego”.

„Stan nietrzeźwości” został określony w art. 115 § 6 k.k. i występuje, gdy zawartość alkoholu we krwi przekracza 0,5‰ bądź prowadzi do stężenia przekraczającego tę wartość albo zawartość alkoholu w 1 dm³ wydychanego powietrza przekracza 0,25 mg lub prowadzi do stężenia przekraczającego wymienioną wartość. Od stanu nietrzeźwości odróżnić należy „stan po użyciu alkoholu” – który jest znamieniem kilku wykroczeń drogowych (np. art. 86 § 2, art. 87

ARKADIUSZ ZACZEK, dr prawa, radca prawny Okręgowej Izby Radców Prawnych w Olsztynie;
e-mail: zaczek@onet.eu

¹ Statystyki udostępnione przez Wydział Analiz Komendy Głównej Policji.

§ 1 Kodeksu wykroczeń) – zachodzący, gdy zawartość alkoholu w organizmie wynosi bądź prowadzi do stężenia tej substancji we krwi w przedziale od 0,2‰ do 0,5‰ lub obecności w 1 dm³ wydychanego powietrza od 0,1 mg do 0,25 mg alkoholu.

W polskim ustawodawstwie brak jest definicji pojęcia „pod wpływem środka odurzającego”. Dlatego też wyjaśnienie przedmiotowego zagadnienia należy rozpocząć od przedstawienia kilku zdefiniowanych pojęć ustawowych. Pierwsze to „środek odurzający”, pod pojęciem którego, zgodnie z regulacją art. 4 pkt 26 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii², rozumie się każdą substancję pochodzenia naturalnego lub syntetycznego, działającą na ośrodkowy układ nerwowy i wymienioną w wykazie środków odurzających, stanowiącym załącznik nr 1 do ustawy (np. heroina, kokaina, morfina). Jednakże w przepisie chodzi również o środki, które wywołują zaburzenia czynności psychosomatycznych uczestników ruchu – tj. środki zastępcze³ oraz substancje psychotropowe⁴. Wyjaśnienia wymaga również pojęcie „odurzenia”, przez które rozumie się całkowitą lub częściową utratę świadomości, oszołomienie, stan upojenia, czasem euforii, wywołany środkami psychotropowymi lub silnymi bodźcami emocjonalnymi⁵. Na podstawie powyższego można uznać, że „stan pod wpływem środka odurzającego” to stan, podczas którego środek odurzający, oddziałując na ośrodkowy układ nerwowy, powoduje zakłócenia czynności psychomotorycznych, analogiczne do zaburzeń, jakimi charakteryzuje się stan nietrzeźwości⁶.

Zaznaczyć trzeba, że czym innym niż „stan pod wpływem środka odurzającego” jest „stan po użyciu środka odurzającego”, który jest równoważny w zakresie skutków „stanowi po użyciu alkoholu”⁷. Określenie granic między tymi stanami w praktyce bywa utrudnione. Jak wskazał Sąd Najwyższy w wyroku z 7 lutego 2007 r., gdy nie jest możliwe kategoryczne stwierdzenie, czy sprawca znajdował się w stanie po użyciu środka odurzającego, czy też pod jego wpływem, należy wybrać ten stan, który jest dla sprawcy najkorzystniejszy (zasada *in dubio mitius*)⁸.

Przystępując do głównej części rozważań, w pierwszej kolejności wskazać należy, że przestępstwo prowadzenia pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego można popełnić zarówno

² Ustawa z 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, Dz. U. z 2012 r., poz. 124, t.j., z późn. zm.

³ Zgodnie z art. 4 pkt 27 ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii środek zastępczy oznacza substancję pochodzenia naturalnego lub syntetycznego w każdym stanie fizycznym lub produkt, roślinę, grzyba lub ich część, zawierające taką substancję, używane zamiast środka odurzającego lub substancji psychotropowej lub w takich samych celach jak środek odurzający lub substancja psychotropowa, których wytwarzanie i wprowadzanie do obrotu nie jest regulowane na podstawie przepisów odrębnych.

⁴ Uchwała SN z 27 lutego 2007 r., I KZP 36/06, LexPolonica nr 1214322.

⁵ H. Zgólkowa, *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, t. 26, Poznań 2006, s. 35.

⁶ Wyrok SN z 7 lutego 2007 r., V KK 128/06, LexPolonica nr 1410142.

⁷ Postanowienie SN z 31 maja 2011 r., V KK 398/10, LexPolonica nr 2600712.

⁸ Wyrok SN z 7 lutego 2007 r., V KK 128/06, LexPolonica nr 1410142.

w typie podstawowym, jak i kwalifikowanym⁹. Przepięstwo w typie podstawowym pepełnia ten, kto znajdując się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, prowadzi pojazd mechaniczny w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym – art. 178a § 1 k.k. Ustawodawca jako sankcję karną za pepełnienie tego czynu przewiduje grzywnę, karę ograniczenia wolności albo karę pozbawienia wolności do lat dwóch. Przepięstwo w typie kwalifikowanym – art. 178a § 4 k.k. pepełnia natomiast sprawca czynu określonego w art. 178a § 1 k.k., jeżeli był uprzednio skazany prawomocnym wyrokiem sądu za:

- przepięstwo określone w 178a § 1 k.k.,
- przepięstwo określone w art. 173, 174, 177 lub 355 § 2 k.k. – jeżeli było pepełnione w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego,
- inne przepięstwo, za które był orzeczony zakaz prowadzenia pojazdów i obowiązywał on w chwili pepełnienia czynu, określone w art. 178a § 1 k.k.

Za przepięstwo w typie kwalifikowanym ustawa przewiduje karę pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Wobec sprawcy prowadzącego pojazd mechaniczny w warunkach opisanych w art. 178a k.k. możliwe jest również zastosowanie następujących środków karnych:

- zakazu prowadzenia pojazdów (art. 42 k.k.),
- świadczenia pieniężnego na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej (art. 49 § 2 k.k.),
- podania wyroku do wiadomości publicznej (art. 50 k.k.).

Podmiotem przepięstw określonych w art. 178a k.k. mogą być tylko osoby kierujące pojazdami, znajdujące się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem

⁹ Wyjaśnić należy, że w doktrynie wątpliwości rodzi interpretacja art. 178a § 4 k.k. co do jego oceny jako typu kwalifikowanego przepięstwa czy też nadzwyczajnego zaostżenia kary. Przyjmuje się, iż typy kwalifikowane tworzone są poprzez dodanie do znamion typu podstawowego kolejnych znamion, które będą dotyczyć skutku przepięstwa bądź innej okoliczności (przepięstwo kwalifikowane przez następstwo bądź przez okoliczności), skutkujące podwyższeniem zagrożenia karnego (zob. szerzej: L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2009, s. 59). Z kolei nadzwyczajne obostżenie kary wiąże się z możliwością orzeczenia przez sąd kary poza granicami ustawowego zagrożenia. O uznaniu za typ kwalifikowany decyduje w głównej mierze *ratio legis* przedmiotowego przepisu, który, jak wynika z uzasadnienia projektu ustawy z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, oraz ustawy – Prawo ochrony środowiska ma za zadanie wzmocnienie walki z osobami nietrzeźwymi na drogach, których zachowanie ma przełożenie na wysoki poziom wypadków drogowych (patrz szerzej: druk sejmowy Nr 2115). Nadmienić należy, że występki określone w art. 173, 174, 177 i art. 355 § 2 k.k. są czynami nieumyślnymi, a na mocy przedmiotowej regulacji ustawodawca wprowadził ich swoistą recydywę – w przypadku, gdy są pepełniane przez sprawcę znajduącego się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Takie rozwiązanie poniekąd kłóci się z podstawowymi zasadami prawa karnego. Zatem uprawnione wydaje się być stwierdzenie, że wprowadzenie na mocy ustawy z dnia 12 lutego 2010 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy – Kodeks karny wykonawczy, ustawy – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 40, poz. 227) typu kwalifikowanego przepięstwa prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego odbyło się w sposób niekoniecznie przemyślany, co za tym idzie – wzbudza on słuszne wątpliwości wśród przedstawicieli doktryny (np. K.J. Pawelec, *Zarys metodyki pracy adwokata w sprawach przepięstw i wykroczeń drogowych*, Warszawa 2012, s. 61).

środka odurzającego. Wobec powyższego są to przestępstwa, które zaliczyć można do grupy przestępstw indywidualnie właściwych – tzw. *delicta propria*¹⁰.

Czyny z art. 178a k.k. uznać należy również za przestępstwa formalne, albowiem do ich zaistnienia wystarczy, aby sprawca znajdował się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Prowadzenie pojazdu w stanie, o którym mowa powyżej, pociąga za sobą odpowiedzialność z tego przepisu, nawet gdy pojazd był prowadzony prawidłowo i nie spowodował jakiegokolwiek konkretnego niebezpieczeństwa¹¹.

Przestępstwa określone w art. 178a k.k. mogą zostać popełnione jedynie z winy umyślnej, zarówno w zamiarze bezpośrednim – *dolus directus*, jak i ewentualnym – *dolus eventualis*. Istotne jest, aby sprawca swoim zamiarem obejmował stan nietrzeźwości lub stan pod wpływem środka odurzającego¹². Zaznaczyć należy, że odpowiedzialność sprawcy nie jest uzależniona od tego, czy podjął on zamiar prowadzenia pojazdu, zanim znalazł się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, czy zamiar ten powstał już po spożyciu alkoholu lub środka odurzającego¹³.

Dla bytu przestępstwa niezbędne jest, aby umyślnością sprawcy objęte zostały wszystkie znamiona czynu z art. 178a § 1 lub 4 k.k., a więc przede wszystkim znalezienie się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Istotne jest zatem, aby sprawca miał świadomość co do stanu, w którym się znajduje.

W judykaturze prezentowany jest pogląd, że o zamiarze sprawcy decyduje jego nastawienie psychiczne w momencie przystępowania do działania przestępnego bądź nastawienie powstałe w czasie dokonywania czynu¹⁴. Zwrócić należy uwagę na treść postanowienia Sądu Najwyższego z 10 września 2008 r., w którym stwierdzono, że świadomość istnienia stanu nietrzeźwości musi być rozumiana jako wynikająca z poziomu rozwoju psychicznego sprawcy zdolność do rozpoznawania określonego stanu własnej osoby¹⁵.

Mając na uwadze powyższe rozważania, wskazać należy, że w przypadku, gdy sprawca popełnia czyn nieumyślnie, nie może on ponosić odpowiedzialności na podstawie art. 178a k.k. Teoretycznie do takiej sytuacji może dojść, gdy sprawca dopuszcza się prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości, a miał podstawy przypuszczać, iż alkohol, który spożył, został już usunięty z organizmu, gdy tymczasem nie doszło do tego z uwagi na zbyt wolne procesy metaboliczne, o których nie wiedział. W takim przypadku sprawca odpowiadać będzie za wykroczenie określone w art. 87 § 1 k.w.

¹⁰ K.J. Pawelec, *Zarys metodyki pracy adwokata w sprawach przestępstw i wykroczeń drogowych*, s. 56.

¹¹ Wyrok z 10 marca 1964 r., IV K 1296/61, LexPolonica nr 316785.

¹² M. Budyn-Kulik, w: *Kodeks karny. Praktyczny komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2010, s. 367.

¹³ J. Bafia, L. Hochberg, M. Siewierski, *Ustawy karne PRL. Komentarz*, Warszawa 1965, s. 186.

¹⁴ Wyrok SA w Katowicach z 7 lipca 2005 r., II AKa 13/05, „Biuletyn Sądu Apelacyjnego w Katowicach” 3(2005), poz. 1.

¹⁵ Wyrok SN z 10 września 2008 r., V KK 160/08, LexPolonica nr 1964281.

Przestępstwo z art. 178a k.k. może być popełnione również przez osobę, która nie prowadzi *sensu stricto* pojazdu – np. w formie współsprawstwa. Ponadto dopuszczalne jest popełnienie przedmiotowego przestępstwa w formie zjawiskowej podlegania oraz pomocnictwa. Takiej koncepcji dał wyraz Sąd Najwyższy m.in. w postanowieniu z 2 lutego 1961 r., wskazując, że zachęcanie lub godzenie się na picie alkoholu przez kierowcę, a następnie dopuszczanie tegoż kierowcy do prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości przez dysponenta samochodu jest równoznaczne z podleganiem bądź pomocą kierowcy w popełnieniu czynu zabronionego¹⁶.

Z treści art. 178a k.k. wynika, iż odpowiedzialność za czyn ponosi prowadzący pojazd. Tak określonego znamienia przestępstwa nie należy jednak odczytywać literalnie. W doktrynie uważa się, że prowadzenie pojazdu obejmuje oprócz czynności osoby kierującej również każde czynności innych uczestników zespołu prowadzącego pojazd¹⁷. Takie stanowisko podzielane jest również w orzecznictwie Sądu Najwyższego, który za prowadzących lub współprowadzących pojazd uznał m.in. pomocnika maszynisty¹⁸, czy też kierownika lotów – z uwagi na posiadany zakres uprawnień oraz obowiązków¹⁹.

Podmiotem przestępstwa określonego w art. 178a § 1 k.k. może być także osoba, która prowadzi pojazd holowany²⁰. W uzasadnieniu do wyroku z 18 marca 2003 r. Sąd Najwyższy zauważył, że wprawienie pojazdu holowanego w ruch następuje na skutek ruszenia z miejsca pojazdu holującego, aczkolwiek aby pojazd holowany mógł ruszyć, konieczne jest odblokowanie hamulca ręcznego w pojeździe holowanym, a także dokonanie odpowiedniego ustawienia dźwigni zmiany biegów. Co więcej, niezbędne jest, żeby za kierownicą pojazdu holowanego znajdowała się osoba, która będzie czuwać nad zachowaniem pojazdu, wykonując manewry skręcania kierownicą w sposób zapewniający odpowiedni kierunek, a także dbać o to, by nie nastąpiło zerwanie linki holowniczej bądź zderzenie z pojazdem holującym. Mając na uwadze powyższe, Sąd Najwyższy uznał, iż osoba siedząca za kierownicą pojazdu holowanego jest osobą współprowadzącą pojazd²¹. Takie stanowisko niewątpliwie zasługuje na aprobatę.

Dla odpowiedzialności kierowcy za czyn z art. 178a § 4 k.k., w przypadku gdy sprawca popełnił przestępstwo z § 1, a objęty był zakazem prowadzenia pojazdów mechanicznych orzeczonym w związku ze skazaniem za przestępstwo, nieistotne jest, czy ten środek karny był orzeczony obligatoryjnie, czy fakultatywnie, jak również na jaki okres został wymierzony²².

¹⁶ Postanowienie SN z 2 lutego 1961 r., Rw 4/61, „Wojskowy Przegląd Prawniczy” 2(1961), s. 272–274.

¹⁷ K. Buchała, *Glosa do wyroku SN z 3 lutego 1969 r.*, V KRN 9/69, „Państwo i Prawo” 5(1970), s. 832–833.

¹⁸ Np. wyrok SN z 5 lutego 1987 r., V KRN 462/86, LexPolonica nr 308434.

¹⁹ Wyrok SN z 29 stycznia 1972 r., Rw 1532/71, LexPolonica nr 306432.

²⁰ Wyrok SN z 18 marca 2003 r., III KKN 390/01, LexPolonica nr 361775.

²¹ Tamże.

²² R.A. Stefański, w: *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Filar, Warszawa 2012, Serwis prawniczy LexPolonica, Komentarz do art. 178a k.k., teza 1. (data: 24.12.2014 r.).

W rozważaniach dotyczących prowadzenia pojazdów mechanicznych przez kierowców znajdujących się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego nie można pominąć kwestii powodowania przez tychże kierowców wypadków drogowych.

Analizując przedmiotową kwestię, w pierwszej kolejności przedstawić należy pogląd wyrażony przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z 28 marca 2002 r., w świetle którego zachowanie sprawcy kierującego pojazdem, w przypadku gdy znajduje się on w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego i powoduje na skutek naruszenia zasad bezpieczeństwa w ruchu wypadek komunikacyjny, równoznaczne jest z popełnieniem dwóch odrębnych czynów zabronionych – tj. przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. oraz z art. 177 § 1 lub § 2 w związku z art. 178 § 1 k.k. Ewentualna redukcja ocen czynu powinna zostać dokonana po uwzględnieniu okoliczności konkretnego przypadku, a więc po przyjęciu, że czyn z art. 178a § 1 k.k. stanowi przestępstwo współukarane uprzednie²³. Jest to pogląd, który budzi spory w doktrynie. Z jednej strony jest akceptowany przez część jej przedstawicieli²⁴, natomiast z drugiej strony wywołuje krytykę²⁵. Zauważyć należy również, że Sąd Najwyższy zajął inne stanowisko w postanowieniu z 29 maja 2008 r., uznając, że „Nie negując różnych (teoretycznie) możliwości dokonywania prawno-karnej oceny zachowania polegającego na prowadzeniu pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego i spowodowania – w następstwie naruszenia zasad ruchu drogowego – wypadku w komunikacji ze skutkiem określonym w art. 177 § 2 k.k. i istnienia rozbieżności co do tej oceny w doktrynie, sąd orzekający w niniejszej sprawie wyraża pogląd, że wówczas czyn taki należy kwalifikować z art. 177 § 2 k.k. (wobec takich skutków wypadku) w zw. z art. 178 § 1 k.k. Wcześniejsze prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości przez oskarżonego, wyczerpujące formalnie dyspozycję art. 178a § 1 k.k. należy traktować jedynie jako współukarany czyn uprzedni”²⁶.

Zwrócić należy również uwagę na fakt, że w przypadku popełnienia przez sprawcę czynu z art. 178a § 1 k.k. możliwy jest realny zbieg przepisów z art. 244 k.k.²⁷, w sytuacji gdy sprawca czynu polegającego na prowadzeniu w stanie nietrzeźwości pojazdu mechanicznego działał wbrew uprzednio orzeczonemu

²³ Postanowienie SN z 28 marca 2002 r., I KZP 4/02, LexPolonica nr 345900.

²⁴ Zob. np. A. Wąsek, *Glosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 28 marca 2002 r.*, „Orzecznictwo Sądów Polskich” 7–8(2002), s. 412–416.

²⁵ Np. R.A. Stefański, *Przegląd uchwał Izby Karnej Sądu Najwyższego w zakresie prawa karnego materialnego, prawa karnego wykonawczego, prawa karnego skarbowego i prawa wykroczeń za 2002 r.*, „Wojskowy Przegląd Prawniczy”, 1(2003), s. 84–89.

²⁶ Postanowienie SN z dnia 29 maja 2008 r., V KK 91/08, LexPolonica nr 1952420.

²⁷ Art. 244 k.k. – Kto nie stosuje się do orzeczonego przez sąd zakazu zajmowania stanowiska, wykonywania zawodu, prowadzenia działalności, prowadzenia pojazdów, wstępu do ośrodków gier i uczestnictwa w grach hazardowych, wstępu na imprezę masową, obowiązku powstrzymania się od przebywania w określonych środowiskach lub miejscach, nakazu opuszczenia lokalu zajmowanego wspólnie z pokrzywdzonym, zakazu kontaktowania się z określonymi osobami, zakazu zbliżania się do określonych osób lub zakazu opuszczania określonego miejsca pobytu bez zgody sądu albo nie wykonuje zarządzenia sądu o ogłoszeniu orzeczenia w sposób w nim przewidziany, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

zakazowi prowadzenia²⁸. Natomiast w przypadku popełnienia przez sprawcę czynu z art. 178a § 4 k.k. nie dochodzi do kumulatywnego zbiegu przepisów z art. 244 k.k., w rozumieniu art. 11 § 2 k.k.²⁹ – taki pogląd został wyrażony w postanowieniu Sądu Najwyższego z 19 stycznia 2012 r.³⁰

3. Przepęstwa z art. 178a § 1 i 4 k.k. w ujęciu statystycznym

W ostatnich latach policja ujawnia każdego roku co najmniej 70 tys. przypadków prowadzenia pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego. Zdecydowana większość naruszeń dotyczy ruchu drogowego, aczkolwiek przypadki nietrzeźwych kierowców prowadzących pojazdy mechaniczne odnotowuje się również w ruchu wodnym, kolejowym oraz powietrznym. Szczegółowe dane w tym zakresie przedstawia tabela 1.

Tabela 1. Stwierdzone przez policję przypadki przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. na terenie Rzeczypospolitej i województwa warmińsko-mazurskiego w latach 2007–2012

Kwalif. prawna czynu	Rodzaj ruchu		Rok					
			2012	2011	2010	2009	2008	2007
Art. 178a § 1 k.k.	drogowy	PL	71 916	87 430	82 861	88 056	83 872	79 149
		WM	2 889	3 969	3 658	3 969	4 149	4 076
	wodny	PL	45	54	48	57	40	38
		WM	13	19	14	33	12	11
	powietrzny	PL	5	2	1	8	10	8
		WM	1	2	1	-	1	-
	kolejowy	PL	38	13	9	13	22	15
		WM	–	–	1	1	1	–
	RAZEM	PL	72 004	87 499	82 919	88 134	83 944	79 210
		WM	2 903	3 990	3 674	4 003	4 163	4 087

Źródło: Wydział Analiz Komendy Głównej Policji

Na podstawie przedstawionej statystyki zauważyć można, że liczba ujawnianych przypadków prowadzenia pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego w ostatnich latach utrzymuje się na podobnym poziomie, z lekkim odchyleniem w 2012 r., kiedy to w porównaniu

²⁸ Postanowienie SN z 26 sierpnia 2004 r., I KZP 11/04, LexPolonica nr 368588.

²⁹ Art. 11 § 2 k.k. – Jeżeli czyn wyczerpuje znamiona określone w dwóch albo więcej przepisach ustawy karnej, sąd skazuje za jedno przestępstwo na podstawie wszystkich zbiegających się przepisów.

³⁰ Postanowienie SN z dnia 19 stycznia 2012 r., I KPZ 22/11, LexPolonica nr 3028959.

z rokiem 2011 liczba zatrzymanych nietrzeźwych lub odurzonych prowadzących pojazdy mechaniczne spadła o blisko 20%.

Podobnie sytuacja przedstawia się na terenie województwa warmińsko-mazurskiego, gdzie średnia liczba ujawnianych w latach 2007–2011 przypadków prowadzenia pojazdów mechanicznych w warunkach, o których mowa w art. 178a § 1 k.k., wynosiła ok. 4 tys. przypadków, a w roku 2012 zanotowano blisko 30% spadek ich liczby.

Na terenie objętym jurysdykcją Sądu Okręgowego w Olsztynie³¹ w latach 2007–2012 sądy rejonowe prowadziły ponad 9,5 tys. postępowań dotyczących czynu z art. 178a § 1 k.k., z czego jedynie 0,01% dotyczyła ruchu innego niż drogowy³².

Tabela 2. Sprawy z zakresu art. 178a § 1 k.k. prowadzone przez sądy rejonowe w okręgu olsztyńskim w latach 2007–2012

Sądy rejonowe z okręgu olsztyńskiego		Kwalifikacja prawna czynu						
		art. 178a § 1						
		2012	2011	2010	2009	2008	2007	ogółem
RAZEM	ruch drogowy	1 304	1 630	1 591	1 806	1 761	1 472	9 564
	inny	6	11	18	17	10	16	78

Źródło: Sprawozdania sądowe MS-S6

W 2012 r. policja na obszarze całego kraju ujawniła 8670 przypadków kwalifikowanego prowadzenia pojazdów mechanicznych przez sprawców znajdujących się w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, w tym 475 przypadków na obszarze województwa warmińsko-mazurskiego.

Zwrócić należy uwagę na fakt, że blisko 72% łącznej liczby ujawnionych przestępstw z art. 178a § 4 k.k. dotyczyło sprawców uprzednio prawomocnie skazanych za przestępstwo określone w art. 178a § 1 k.k., pozostałe przypadki z reguły dotyczyły sprawców, którzy nie posiadali uprawnień do prowadzenia pojazdów, z uwagi na orzeczony zakaz ich prowadzenia.

Na obszarze części województwa warmińsko-mazurskiego objętej jurysdykcją Sądu Okręgowego w Olsztynie policja w 2012 r. ujawniła łącznie 254 przypadki popełnienia czynu określonego art. 178a § 4 k.k. Tak jak w staty-

³¹ Obecnie Sąd Okręgowy w Olsztynie jest sądem nadrzędnym w stosunku do sądów rejonowych z siedzibą w Olsztynie, Szczytnie, Mrągowie, Kętrzynie, Giżycku, Bartoszczach i Pisz. Zaznaczyć należy, że z dniem 1 stycznia 2013 r. na skutek tzw. reformy Gowina część sądów rejonowych (w tym kilka sądów z okręgu olsztyńskiego) zostało zlikwidowanych, a w ich miejsce utworzono wydziały zamiejscowe. Odpowiednio SR w Biskupcu stał się podległy SR w Mrągowie, SR w Lidzbarku Warmińskim – SR w Bartoszczach, SR w Nidzicy – SR w Olsztynie, SR w Pisz – SR w Szczytnie, a SR w Węgorzewie – SR w Giżycku. Funkcjonowanie Sądu Rejonowego w Pisz zostało przywrócone z dniem 1 stycznia 2015 r.

³² Statystyki dotyczące prowadzonych postępowań w zakresie czynów z art. 178a § 1 i § 4 k.k., na podstawie których opracowane zostały analizy poczynione w artykule, zostały sporządzone na podstawie sprawozdań MS-S6 za lata 2007–2012 udostępnionych przez wszystkie sądy rejonowe z okręgu olsztyńskiego.

Tabela 3. Stwierdzone przez policję przypadki przestępstwa z art. 178a § 4 k.k. na terenie Rzeczypospolitej i województwa warmińsko-mazurskiego w 2012 r.

Kwalifikacja prawna czynu	Rok 2012					
	kwalifikowane prowadzenie pojazdów w stanie nietrzeźwości					
	po uprzednim skazaniu za czyn z art. 178a § 1		po uprzednim skazaniu za czyn z art. 173, 174, 177		w okresie obowiązywania zakazu prowadzenia pojazdów	
	PL	WM	PL	WM	PL	WM
Art. 178a § 4 k.k.	6 235	353	90	4	2 345	118

Źródło: Wydział Analiz Komendy Głównej Policji

stycy ogólnokrajowej większość przypadków – bo 74% – dotyczyło sprawców, którzy uprzednio byli już prawomocnie skazani za popełnienie czynu z art. 178a § 1 k.k.

Na terenie objętym jurysdykcją Sądu Okręgowego w Olsztynie w latach 2011–2012 sądy rejonowe prowadziły łącznie 581 postępowań w zakresie czynu z art. 178a § 4 k.k., w tym jedynie jedno postępowanie dotyczyło ruchu innego niż drogowy.

Przeprowadzone badania statystyk sądowych udostępnionych przez sądy rejonowe z okręgu olsztyńskiego ujawniły, że najczęściej wymierzaną karą dla sprawców czynów z art. 178a § 1 i § 4 k.k. jest kara pozbawienia wolności.

W latach 2007–2012 sądy rejonowe objęte jurysdykcją Sądu Okręgowego w Olsztynie w 9438 sprawach o czyn z art. 178a § 1, w których zapadł wyrok skazujący³³, karę pozbawienia wolności orzekły wobec 4292 sprawców – co stanowi 45,5% orzeczonych kar. W większości przypadków, bo aż w 4038 sprawach, wobec sprawców zastosowano warunkowe zawieszenie wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności. Tym samym kara pozbawienia wolności bez warunkowego jej zawieszenia była zastosowana jedynie wobec 2,69% kierowców prowadzących pojazd mechaniczny w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego.

Wskazać należy, że częstotliwość wymierzania kary pozbawienia wolności za czyn z art. 178a § 1 k.k. przez sądy rejonowe z okręgu olsztyńskiego jest bardzo zróżnicowana. Najniższy współczynnik w tym zakresie odnotowany został w Sądzie Rejonowym w Giżycku, w którym sprawcom przedmiotowego czynu wymierzono karę pozbawienia wolności jedynie w 6,3% przypadków. Z drugiej strony – najwyższy współczynnik orzekania kary pozbawienia wolności wobec sprawców czynu określonego w art. 178a § 1 k.k. miał miejsce w Sądzie Rejonowym w Olsztynie – 78,5%.

Jak pokazują statystyki, sądy rejonowe z okręgu olsztyńskiego wymierzają karę pozbawienia wolności za popełnienie czynu z art. 178a § 1 k.k. najczęściej

³³ Przeważająca liczba postępowań sądowych zakończonych wydaniem wyroku skazującego nie obejmuje spraw prowadzonych przez Sądy Rejonowe w Piszku i w Szczytnie w 2007 r.

w granicach od 6 do 12 miesięcy – ok. 71% spraw, karę na okres przekraczający jeden rok wymierza się sporadycznie – ok. 1,5% spraw.

W okresie od 2011 do 2012 r. na obszarze objętym jurysdykcją Sądu Okręgowego w Olsztynie na karę pozbawienia wolności skazane zostały 574 osoby za popełnienie czynu określonego w art. 178a § 4. Kara łagodniejsza została wymierzona jedynie w siedmiu przypadkach, w których sądy dopatrzyły się podstaw do nadzwyczajnego złagodzenia kary.

Jak pokazują statystyki warunkowe, zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności zostało zastosowane w 46% przypadków (264 sprawy) prowadzonych przez sądy rejonowe.

W przypadku skazania sprawcy na karę pozbawienia wolności najczęściej wymierzana była ona w granicach od 6 miesięcy do 1 roku – 69%. Odnotować należy, że sądy rejonowe, dla których sądem nadrzędnym jest Sąd Okręgowy w Olsztynie, w latach 2011–2012 nie orzekły wobec sprawcy czynu z art. 178a § 4 k.k. żadnej kary pozbawienia wolności na okres przekraczający 2 lata, gdy tymczasem maksymalne zagrożenie ustawowe wynosi 5 lat.

Wobec sprawców czynu z art. 178a § 1 k.k. dość powszechnie stosuje się również karę grzywny. W badanych latach grzywna samoistna została orzeczona wobec 3596 sprawców tegoż czynu, a więc w 38,1% spraw zakończonych wydaniem wyroku skazującego. Należy zwrócić uwagę na dysproporcje pomiędzy ilością orzekanych grzywien w poszczególnych sądach rejonowych. Najwyższy odsetek orzekanych grzywien miał miejsce w przypadku przestępstwa prowadzenia pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego w sądach rejonowych w Giżycku (70,6%) i Szczytnie (62,1%), natomiast najniższy w Sądzie Rejonowym w Olsztynie (dwa wydziały karne – odpowiednio 7,5% i 19,8%). Co ciekawe, Sąd Rejonowy w Szczytnie, jako jedyny w okręgu, powszechnie stosował warunkowe zawieszenie wykonania grzywny wobec sprawców czynów, o których mowa powyżej – aż 127 przypadków (22,9% wymierzonych grzywien) w latach 2008–2012.

Pozostając przy kwestii grzywny samoistnej, zaznaczyć należy, że w badanym okresie została ona wymierzona przez sądy rejonowe z okręgu olsztyńskiego w dwóch sprawach o czyn z art. 178a § 4 k.k.

Grzywna wymierzona może zostać również kumulatywnie w połączeniu z karą pozbawienia wolności orzeczoną z warunkowym zawieszeniem, o ile jej wymierzenie nie jest możliwe na innej podstawie³⁴, a także w przypadku warunkowego zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności.

W badanym okresie sądy rejonowe z okręgu olsztyńskiego karę grzywny obok warunkowo zawieszonych kary pozbawienia wolności, w sprawach o czyn z art. 178a § 1 k.k., orzekły w 3059 przypadkach, a więc w 75,8% spraw zakończonych takich rozstrzygnięciem. W tym miejscu zwrócić należy uwagę na linię orzeczniczą prezentowaną przez Sąd Rejonowy w Mrągowie, który niemalże w każdej sprawie zawieszając warunkowo wykonanie kary pozbawienia wolności za przedmiotowy czyn, wymierzał grzywnę – 98% spraw. Zgola odmienna

³⁴ Postanowienie SN z 17 maja 2000 r., I KZP 12/00, LexPolonica nr 345267.

praktyka jest natomiast stosowana przez Sąd Rejonowy w Szczytnie, który warunkowo zawieszając wykonanie kary pozbawienia wolności, grzywnę wymierzał jedynie wobec 5% sprawców.

Nieco rzadziej grzywnę obok warunkowo zawieszanej kary pozbawienia wolności wymierzano sprawcom czynu z art. 178a § 4 k.k. Miało to miejsce w 155 przypadkach na 264 postępowania zakończone wydaniem wymienionego wyżej rozstrzygnięcia – tj. w 58,7% rozstrzygnięć.

Najrzadziej stosowaną karą wobec sprawców przestępstw z art. 178a k.k. jest kara ograniczenia wolności.

Sądy rejonowe z okręgu olsztyńskiego w badanym okresie orzekały ją wobec co szóstego skazanego za czyn z art. 178a § 1 k.k. Karę ograniczenia wolności sądy orzekały również z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, choć miało to miejsce jedynie w nieco ponad 1% spraw. Wobec sprawców czynu z art. 178a § 4 k.k. przedmiotowa kara została orzeczona pięciokrotnie, gdy sądy dopatrzyły się szczególnych okoliczności uzasadniających zastosowanie kary łagodniejszej niż kara pozbawienia wolności.

Rozpatrując wymiar kary za przestępstwa związane z prowadzeniem pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, nie można pominąć kwestii wymierzanych przez sądy środków karnych³⁵.

Sądy, skazując za prowadzenie pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego, zobligowane są na podstawie art. 42 § 2 k.k. do nałożenia na sprawcę czynu środka karnego w postaci zakazu prowadzenia pojazdów.

Zakaz ten może dotyczyć prowadzenia wszelkich pojazdów bądź pojazdów określonego rodzaju (zmiana od 25 lutego 2011 r. – wcześniej dotyczył wszelkich pojazdów mechanicznych albo pojazdów mechanicznych określonego rodzaju)³⁶. W zdecydowanej większości przypadków orzeczony zakaz dotyczył wszelkich pojazdów bądź wszelkich pojazdów mechanicznych, aczkolwiek odnotowano kilka przypadków, gdzie zakaz dotyczył jedynie zawężonej grupy pojazdów – tj. pojazdów, do których prowadzenia wymagane jest posiadanie prawa jazdy kategorii B. Taki środek karny był orzekany wobec sprawców czynu z art. 178a § 1 k.k., w przypadku gdy jedynym źródłem utrzymania ukaranego i jego rodziny było wynagrodzenie z tytułu pracy w charakterze kierowcy zawodowego (np. kierowcy samochodu ciężarowego).

W przebadanych sprawach sądowych³⁷ środek karny w postaci zakazu prowadzenia pojazdów był orzekany na okres od roku do lat 3. Przy czym

³⁵ Ustalenia dotyczące środków karnych wymierzanych sprawcom czynów z art. 178a k.k. zostały poczynione w oparciu o dane uzyskane w wyniku badania akt postępowania sądowych.

³⁶ Art. 1 ustawy z dnia 25 listopada 2010 r. o zmianie ustawy Kodeks karny, Dz. U. Nr 17 poz. 78.

³⁷ W toku prowadzonych badań akt sądowych przebadanych zostało 270 spraw dotyczących czynu z art. 178a § 1 k.k., prowadzonych w latach 2007–2012 przez sądy rejonowe w Olsztynie, Szczytnie oraz Mrągowie, a także 60 spraw dotyczących czynu z art. 178a § 4 k.k. prowadzonych w latach 2011–2012 przez sądy rejonowe w Olsztynie, Szczytnie oraz Mrągowie. W oparciu

najczęściej sądy rejonowe w okręgu olsztyńskim skazując, czy też warunkowo umarzając postępowanie wobec sprawcy czynu z art. 178a § 1 k.k., nakładały przedmiotowy środek karny na okres 2 lat.

Zasady orzekania zakazu prowadzenia pojazdów wobec sprawców czynu z art. 178a § 4 k.k. powielają się z zasadami dotyczącymi sprawców z art. 178a § 1 k.k., aczkolwiek z reguły wobec sprawców przedmiotowego czynu zakaz prowadzenia pojazdów jest orzekany na okres bardziej odczuwalny.

W przebadanych sprawach środek ten był wymierzany w granicach od 2 do 6 lat, natomiast najczęściej sądy w okręgu olsztyńskim dokonywały jego nałożenia na okres 3 lat.

Kolejnym środkiem karnym orzekanym wobec sprawców czynów z art. 178a k.k. jest świadczenie pieniężne. Jego nałożenie na sprawcę czynu zabronionego ma na celu zwiększenie dolegliwości karnej, w szczególności gdy znajdował się on w stanie nietrzeźwości bądź pod wpływem substancji odurzających i dodatkowo, np. prowadząc pojazd, zachowywał się w sposób ryzykowny dla innych uczestników ruchu, czym naruszył znaczną ilość obowiązujących w ruchu lądowym reguł bezpieczeństwa bądź swoją postawą w trakcie zdarzenia lub po nim okazał rażące lekceważenie reguł społecznych³⁸.

Przeprowadzone badania akt i statystyk sądowych w sądach rejonowych w okręgu olsztyńskim pozwalają wysnuć stwierdzenie, że sądy rejonowe podległe Sądowi Okręgowemu w Olsztynie nie prezentują jednolitej tendencji w zakresie częstotliwości orzekania przedmiotowego środka karnego wobec sprawców czynu z art. 178a § 1 k.k. Dla przykładu, najwyższy stwierdzony odsetek nałożenia świadczenia pieniężnego dotyczył spraw z zakresu art. 178a § 1 k.k. prowadzonych przez VII Wydział Karny Sądu Rejonowego w Olsztynie – 77,1% (przedmiotowy środek karny nałożono w 1147 przypadkach). Tymczasem w postępowaniach prowadzonych przez II Wydział Karny Sądu Rejonowego w Olsztynie odsetek nałożonych świadczeń pieniężnych wynosił tylko 21,1%.

W kwestii ustalenia wysokości nakładanego świadczenia pieniężnego różnice pomiędzy sądami rejonowymi nie są już tak drastyczne. Wskazać należy, że średnia wartość świadczenia pieniężnego, wymierzonego za którykolwiek z czynów określonych w art. 178a k.k., wahała się pomiędzy 350 a 500 zł. W żadnej z przebadanych spraw dotyczących prowadzenia pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego nie stwierdzono nałożenia świadczenia pieniężnego przewyższającego kwotę 500 zł.

Jako że świadczenie pieniężne wymierzane na podstawie art. 49 § 2 k.k. jest środkiem karnym o dolegliwości majątkowej, uznać należy, że środek ten jedynie w minimalny sposób spełnia swoją funkcję, gdyż statystycznie nie jest orzekany nawet do wysokości 1% dopuszczalnego progu.

Przeprowadzone badania pokazały, że zdecydowanie wyższą wartość świadczenie pieniężne przyjmowało w razie jego nałożenia na sprawcę, wobec którego

o badania aktowe w niniejszym artykule sporządzone zostały analizy dotyczące wymierzanych sprawcom czynów z art. 178a § 1 i 4 k.k. środków karnych.

³⁸ K.J. Pawelec, *Zarys metodyki pracy adwokata w sprawach wypadków drogowych*, Warszawa 2008, s. 399.

warunkowo umorzono zostało postępowanie karne. Najniższy stwierdzony wymiar świadczenia pieniężnego wynosił 500 zł, natomiast najwyższy 3 tys. zł.

Ostatnim ze środków karnych, który może mieć zastosowanie wobec sprawców przestępstw przeciwko bezpieczeństwu w komunikacji, jest podanie wyroku do publicznej wiadomości.

W toku prowadzonych badań akt postępowań sądowych ustalono, że przedmiotowy środek był orzekany wobec skazanych za prowadzenie pojazdów mechanicznych w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego jedynie w wyjątkowych sytuacjach.

4. Podsumowanie

Konkludując przedstawione powyżej ustalenia, uznać należy, że sądy wymierzając kary kierującym pojazdami mechanicznymi w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego często przejawiają zbyt dużą wyrozumiałość, gdyż orzekają kary o charakterze nieizolacyjnym oraz środki karne, których dolegliwość ekonomiczna jest minimalna. Zbyt łagodne są również grzywny oraz środki karne o charakterze materialnym, nakładane na tychże kierowców. Należy uznać, że taka polityka wobec sprawców nie przyczynia się do przeciwdziałania tego rodzaju zachowaniom, stąd też na przestrzeni ostatnich lat redukcja tego typu zachowań jest nieznaczna.

OFFENCES RELATING TO DRIVING UNDER THE INFLUENCE (ART. 178A § 1 AND 4 OF THE POLISH CRIMINAL CODE)

SUMMARY

In the last decade on Polish roads has been recorded every year, at least 70,000 driving under the influence. Such statistics put Poland ahead of EU countries with the highest number of intoxicated drivers. There is also no doubt that the risk of road accidents is increasing along with the number of drivers who are drunk. Although there are numerous publications addressing issues of offences relating to driving under the influence, this publication containing the analysis of court cases with this range. This work also presents consideration for actually meted sanctions and measures against people who committed offences relating to driving under the influence. Article consist an introduction, codex regulation of art. 178a § 1 and 4 of the Polish Criminal Code, statistical considerations and conclusion.

KEY WORDS: driving under the influence, road safety, the type of penalty imposed, Warmia and Mazury voivodeship

